

Основні теми

- Сприйняття ЄС елітами Ізраїлю
- Проведення інтерв'ю в Палестині
- ЄС - партнер України

Консорціум С3EU: рік другий

Наталія Чабан
Керівник проекту С3EU, університет Кентербері, Нова Зеландія

Партнери С3EU

- Університет Кентербері в Новій Зеландії
- Національний інститут стратегічних досліджень в Україні
- Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького
- Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
- Негевський університет імені Бен-Гуріона
- Університет Вітовта Великого
- Дармштадтський технічний університет-Коледж Роял-Холловей, Лондонський університет
- Левенський католицький університет

Зміст

Опитування еліт: поза сценою	2
Аналіз інтерв'ю з українськими елітами	2
ЄС – партнер для України	3
Сприйняття ЄС елітами в Ізраїлі	4
Інтерв'ю з елітами в Палестині	4
Сприйняття з Брюсселю	5

Цей бюлетень представляє головні результати другого року втілення проекту Жана Моне «Криза, конфлікт та критична дипломатія: сприйняття ЄС в Україні, Ізраїлі та Палестині (С3EU)». У другому році можна було виокремити три головні напрями дослідження: 1) аналіз розуміння ЄС елітами України, Ізраїлю та Палестини (представниками політичної, бізнес-, ЗМІ, громадянської та культурної груп); 2) аналіз «дзеркального» розуміння (думки стосовно відносин із Україною, Ізраїлем та Палестиною серед країн-членів ЄС, які певним чином співпрацюють із цими трьома суспільствами, що перебувають у стані конфлікту); а також 3) аналіз наративів про ЄС серед освіченої молоді (студентів університетів) в Україні, Ізраїлі та Німеччині. Другий бюлетень зображує головні досягнення стосовно розуміння ЄС серед людей, від яких залежить політика, рішення та формування поглядів, тобто впливових політиків, які роблять свій вклад у міжнародну політику та зовнішні відносини, а також формують громадську думку.

Протягом другого року відбулися дві науково-дослідницькі зустрічі учасників проекту EU, на яких були представлені дослідницькі тренінги молодих спеціалістів. У квітні 2017 року наша команда зустрілась у Левенському

католицькому університеті (Бельгія), де дослідники С3EU представили результати опитування еліт України, Ізраїлю, Палестини та Брюсселі. Під час зустрічі С3EU в м. Левен також відбулися тренінги із застосування методу Q-сортування для вивчення наративів про ЄС серед молоді – ми протестували цей метод із студентами-магістрами Левенського католицького університету. Другий рік закінчився черговою зустріччю учасників програми, цього разу в м. Київ (Україна). Протягом цієї зустрічі учасники С3EU обговорили остаточні результати вивчення позиції молоді в Україні, Ізраїлі та Німеччині (зазначаючи, що протягом третього року увагу буде приділено також молоді в Палестині та Литві). Команда також провела першу частину систематичного порівняльного аналізу еліт молодих наративів (зовнішнього та «дзеркального» розуміння, а також порівняння груп у кожному випадку), медійне зображення ЄС та точки зору молоді. Були представлені як кількісні, так і якісні техніки – можливість чомусь навчитись для всіх членів команди: як старшим вченим, так і молодим дослідникам.

Варто зазначити, що протягом другого року було видано публікації із корисною інформацією для усіх зацікавлених. У квітні 2017 року партнери програми С3EU Левенського католицького університету організували перший грандіозний захід для усіх охочих відкрити лекцію Миколи Точицького, посла України в Бельгії та Люксембурзі, представника України при Європейському Союзі та Європейському співтоваристві з атомної енергії. Учасники С3EU ознайомили посла Точицького із головними результатами проекту. Команда С3EU також ознайомила посла Бельгії в Україні Люка Якобса із

програмою проекту під час зустрічі в Києві. Посол Якобс зробив презентацію команді С3EU. Зустрічі та дискусії із дипломатами сприяли організації інформаційно-просвітницьких заходів С3EU для зацікавлених протягом третього року, останнього року проекту. Продовжуючи свою діяльність першого року, учасники С3EU проводили дискусії та інтерв'ю із місцевими зацікавленими сторонами та представниками громадянського суспільства та ЗМІ. Розробки та методи С3EU покращують курси, які викладають учасники консорціуму.

Важливі результати досліджень програми були представлені на багатьох міжнародних академічних форумах. Протягом другого року результати С3EU були окреслені на головних конференціях в галузі досліджень ЄС серед яких були панель в ECPR 2016 року в Празі (секція «Світові сприйняття ЄС»), UACES 2016 року в Лондоні, EUSA 2017 року в Мамі, EUSA Asia Pacific 2017 року в Токіо. Результати та політичні рекомендації С3EU були обговорені протягом академічних зустрічей С3EU – відкритих гостьових лекцій/семінарів в університеті Литви (університет Вітовта Великого), Бельгії (Гентський університет), Нової Зеландії (університет Кентербері, університет королеви Вікторії у Веллінгтоні), Польщі (Ягеллонський університет) та Німеччині (Фульда, Гіссен, Геттінген).

Тож, одним із головних результатів програми другого року є розширення кола молодих дослідників, які наразі активно долучаються до проектів С3EU та створили дружню групу співробітників, до якої також входять старші дослідники із різних країн та поколінь. Цей бюлетень представляє статті декількох молодих дослідників С3EU. Їх робота та ентузіазм сприяли успіху програми С3EU протягом другого року.

Опитування еліт: поза сценою

Яна Сабатович
Менеджер з управління даними
Університет Кентербері,
Нова Зеландія

Аналіз сприйняття ЄС елітами та лідерами громадської думки є важливою частиною проекту С³EU. З одного боку, еліти надають інформацію громадськості і таким чином формують сприйняття ЄС у відповідних регіонах. З іншого боку, високопосадовці покладаються на власні уявлення, коли приймають рішення. Проект С³EU також було націлено на дослідження думки еліт щодо спільних та спектр потенційно різноманітних поглядів (зрештою, через

насилницькі конфлікти, що тривають наразі у трьох регіонах, де проводилося дослідження). З метою відображення специфіки, а також задля порівняння фокус-груп та регіонів, наша команда провела серію особистих напівструктурованих інтерв'ю з основними представниками в Україні, Ізраїлі та Палестині, а також у ЄС (м. Брюссель).

Команда проекту С³EU розробила ряд стратегій для проведення інтерв'ю. В Україні, найбільшій країні в рамках нашого дослідження, було проведено 50 інтерв'ю з представниками еліт політичного, бізнесового, громадянсько-суспільного, культурного секторів та сектору ЗМІ. Хоча більшість інтерв'ю відбулися в м. Києві, деякі з них були проведені у регіонах (м. Черкаси у Центральній Україні та м. Харків у Східній Україні). Географія інтерв'ю дозволила простежити та порівняти погляди еліт як у столиці, так і в регіонах. Такі ж самі фокус-групи були залучені для дослідження питання Ізраїлю та Палестини: 25

інтерв'ю були проведені в Ізраїлі та 17 – в Палестині.

В рамках проекту С³EU було вирішено залучити тих високопосадовців та лідерів думок, які знають про ЄС та його політику; тих, хто є експертом у цій галузі та/ або співпрацює з ЄС, його установами або державами-учасницями.

Для дослідження «дзеркального» сприйняття, команда С³EU опитала ті еліти ЄС в Брюсселі, які займаються розробкою та/ або впровадженням політики ЄС у сусідніх регіонах: 12 інтерв'юерів працювали з тими, хто має відношення до Ізраїлю та Палестини, та ще 13 інтерв'юерів працювали з тими, хто має справу з Україною. В Україні та Брюсселі команди інтерв'юерів співпрацювали одна з одною. В Ізраїлі та Палестині відповідно інтерв'ю проводилися окремими дослідниками.

Важливо відзначити, що кожне інтерв'ю (що триває в середньому близько години) сприяло поглибленому розумінню та детальному опису питання.

Зрозуміло, що через напружений графік інтерв'юерів гарантування інтерв'ю із основними зацікавленими особами та їх проведення протягом години були однією з основних проблем.

В Україні та Брюсселі команди інтерв'юерів співпрацювали одна з одною. В Ізраїлі та Палестині відповідно інтерв'ю проводилися окремими дослідниками.

Крім того, кожне інтерв'ю пізніше було дослівно транскрибовано та перекладено англійською мовою для порівняльного аналізу (з гарантуванням анонімності респондентів). Консорціум С³EU вдячний колективу дослідників-початківців, які організували і надали інтерв'ю, зібравши вичерпну, якісну інформацію та зробивши глибокий аналіз, основні результати якого представлені у цьому інформаційному бюлетені.

Збіги та розбіжності: аналіз інтерв'ю з українськими елітами

Євгенія Гова
Національна академія
наук України

Команда українських інтерв'юерів з чотирьох молодих дослідників записала та обробила 45 годин інтерв'ю з основними політичними діячами і високопосадовцями України. Ці інтерв'ю, проведені рідною мовою нашою командою попередньо підготовлених дослідників, дали уявлення про ідеї, досвід та емоції еліт, серед яких українські знаменитості та редактори, бізнес-лідери, лідери культурних і громадських кіл та політики.

Як і передбачалося, було виявлено деякі розбіжності у тому, як ЄС сприймається елітами з м. Києва, столиці України та їх колегами (у нашому випадку, з м. Черкаси та м. Харкова). Можливо, одна з найбільших відмінностей спостерігалася в інтерв'ю з м. Харкова (Східна Україна) порівняно з інтерв'ю з м. Києві та м. Черкаси (Центральна Україна). У першому випадку більшість респондентів надали перевагу Росії, а не ЄС.

Незалежно від регіону, ЄС часто зображували як суперника Росії - у позитивному чи негативному контексті.

Іншою головною темою, що підіймалася в інтерв'ю в Україні, була думка про те, що Україна залишається самотньою у війні проти Росії, оскільки ЄС не робить і не бажає робити більше, щоб чинити реальний тиск на країну-агресора. Є певна доля розчарування у зусиллях ЄС як посередника, що викликано усвідомленням недостатності його діяльності в поточному конфлікті з Росією та під час анексії Криму.

Більшість респондентів висловили надію на те, що міжнародні сили, включаючи ЄС, втрутяться у разі загострення конфлікту, але дехто ставив під сумнів реалістичність цього сценарію. Одним з найбільш обговорюваних питань у відносинах між Україною та ЄС були процеси лібералізації візового режиму для громадян України (NB: інтерв'ю проходили до того, як громадянам України було надано безвізовий режим).

Той факт, що відміну візового режиму відклали та постійно переглядали, змусив українських респондентів відчувати, що до українців ставляться у ЄС погано, їх обманюють, або навіть зневажають.

Результати інтерв'ю висвітлюють думки людей, чия професія дуже тісно пов'язана з ЄС, чи то в бізнесі, чи то в політичній або соціальній сферах. Респонденти вільно ділилися своїми думками та часто згадували власний досвід: дехто займав критичну позицію стосовно ЄС та його дій, а дехто висловив глибоку

неприязнь до «заходу» в цілому, протиставляючи його Росії, а іноді й Азії. Однак такі думки були в меншості.

Загалом ставлення еліт до ЄС було позитивним та схвальним, незважаючи на тривалі переговори щодо безвізового режиму і усвідомлення слабкої ролі ЄС в посередництві у вирішенні конфлікту.

Опитані еліти також визнавали проблеми, що стоять перед ЄС у контексті його численних криз. Про них респонденти часто згадували із розумінням та співчуттям, а також проводили паралелі з боротьбою України проти тероризму та проблемою вимушених переселенців. Одностайною була думка про те, що ЄС все ще є сильним, незважаючи на численні кризи, і Україна готова слідувати за ним та приєднатися до нього. Водночас представники еліт погодилися, що Україна ще не готова вступити до ЄС. Багато хто з них дійшов висновку, що Україна повинна бути більш самостійною та незалежною у вирішенні власних проблем.

Сприйняття ЄС як партнера для України

Анастасія Пшеничних та Олена Морозова
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Дослідження виявило, що українські еліти сприймають ЄС «близько до серця» - близько 40% респондентів асоціювали ЄС з Україною. Респонденти сприймали партнерство ЄС та України з позитивною оцінкою, пов'язуючи його з концептами підтримки, ринку, безпеки, миру, відкритих кордонів, інтеграції та гарних перспектив для України. Для багатьох ЄС постає як модель майбутнього для України або навіть як мрія. Двадцять шість респондентів чітко заявили, що ЄС є найважливішим міжнародним регіоном для України з точки зору співробітництва, інтеграції

України в ЄС, її протидії російській агресії та спільного минулого з деякими країнами ЄС. Проте 25 респондентів вважали США найважливішою країною для України, розглядали США як впливову державу та союзника. Важливо відзначити, що вісімнадцять представників еліт вважають Росію ще одним великим актором, що має вплив на Україну; актором, який співпрацює зі Сходом України та представляє загрозу в контексті поточного конфлікту.

Загалом уявлення про ЄС та Росію продемонстрували чітку тенденцію до регіональних змін: еліти з центральної України розглядали ЄС як партнера, а Росію як ворога, тоді як на сході України були респонденти, які сприймали Росію як партнера, а ЄС - як ворога (див. також На думку еліт, проблеми, які найбільш стоять на заваді ефективному співробітництву України та ЄС, - це корупція та повільний процес реформ в Україні, російсько-український конфлікт, а також кризи у ЄС.

Зростання популізму та активізація крайніх правих настроїв у ЄС, нерегулярна міграційна криза та Брекзит викликали скептицизм серед українських можновладців щодо ЄС та негативно вплинули на його імідж. На думку представників української еліти, такі набутки у відносинах між ЄС та Україною, як Угода про асоціацію, Угода про зони вільної торгівлі (DCFTA), процес лібералізації візового режиму та процес реформ в Україні надають більше можливостей як для України, так і для ЄС, проте ризики видаються ще вищими для України. З одного боку, ЄС характеризували як об'єднання, що диктує правила, яке не готове прийняти Україну у якості члена або кандидата, оскільки українська система потребує адаптації, при цьому їй треба прищепити ліберальні та демократичні цінності. З іншого боку, будь-яку допомогу, надану з боку ЄС Україні для подолання кризи,

вирішення конфлікту на Донбасі, впровадження реформ або трансформації української системи визнають та цінують. Важливо, що це відображається в позитивних поглядах стосовно ЄС у його загальному іміджі. Еліти відзначили Німеччину та Польщу серед найбільш активних держав ЄС з цієї точки зору.

Найбільш помітними ініціативами ЄС щодо громадської дипломатії були Erasmus+, місцеве самоврядування в регіонах та підтримка сфери мистецтва в Україні. Як би то не було, половина респондентів бачить майбутнє України у якості партнера ЄС.

СЗЕУ - Майбутні події Року 3

- Квітень 2018 – Майстер-клас: Громадська дипломатія та держави-сусіди ЄС у стані конфлікту (м. Вільнюс)
- Квітень 2018 - Громадський захід: криза, конфлікт та критична дипломатія: сприйняття та наративи про ЄС в Україні, Ізраїлі та Палестині (спільно з Вільнюським інститутом політичного аналізу) (м. Вільнюс)
- Червень 2018 – Громадський захід: криза, конфлікт та критична дипломатія: сприйняття та наративи про ЄС в Україні, Ізраїлі та Палестині (Київський національний університет, м. Київ)
- Червень 2018 - Презентація аналітичного центру (Група стратегічних та безпекових студій та Рада з питань зовнішньої політики, м. Київ)

За фінансової підтримки
програми Європейського союзу
Erasmus +

Сприйняття ЄС елітами Ізраїлю

Ідо Розенблюм
Негевський університет
Бен-Гуріона

У період з квітня 2016 року по лютий 2017 року в рамках другого етапу проекту C3EU наш науковий центр розробив питання та провів 25 інтерв'ю із елітами Ізраїлю з п'яти різних секторів: ЗМІ, політики, бізнесу, громадянського суспільства та культурної сфери (по п'ять представників еліти з кожної групи). Мета полягала в тому, щоб дізнатись точку зору лідерів, які впливають і формують суспільну думку Ізраїлю та його політику. Ідеї опитаних еліт показують різноманітність

правих та лівих партій, центру та периферії, а також мігрантів, меншин, релігійних та світських лідерів. Аналіз інтерв'ю виявив три основні тенденції в тому, як еліти Ізраїлю сприймають ЄС, його інституції, країн-учасниць, лідерів, складності та відносини з Ізраїлем.

Перша тенденція пов'язана із певною когнітивною плутаниною – опитані еліти Ізраїлю показали дещо обмежене розуміння ролі ЄС, його інституцій, головних суб'єктів та історії. Крім того, багато опитаних еліт виявили низький інтерес та знання про ЄС та його проблеми. Еліта ЗМІ стверджувала, що якщо репортаж про ЄС не стосується терору або відносин з Ізраїлем, його навряд чи покажуть в новинах.

Друга тенденція в розумінні, виявлена у відповідях опитуваних підприємців, а також політичних еліт та ЗМІ, була пов'язана з думкою, що ЄС є упередженим посередником в ізраїльсько-

палестинському конфлікті.

Декілька опитуваних заявили, що ЄС має очевидно пропалестинську позицію. Точка зору громадянського суспільства та культурних еліт дещо відрізнялася. Їх погляди різнилися від розуміння ЄС як неупередженого посередника, до зазначення його проізраїльської позиції (проізраїльський погляд пов'язано із ксенофобією та антимусульманськими настроями в ЄС). Варто зазначити, що обидві групи розглядали конфлікт як головну зацікавленість ЄС на цій території, адже конфлікт є головною призмою, яка впливає на їх розуміння.

Відповідно до третьої тенденції, виявленої в усіх групах, еліти стверджували, що двосторонні відносини між Ізраїлем та країнами-членами ЄС є більш помітними та важливими для Ізраїлю, ніж відносини з інституціями ЄС. Ці відповіді показали слабкість ЄС як суб'єкта міжнародної діяльності.

Багато еліт стверджували, що двосторонні та багатосторонні відносини можуть стати міцнішими через складності, які переживає Європа (зокрема імміграція та терор).

Загалом здається, що як проєвропейські, так і антиєвропейські еліти Ізраїлю вважають, що ЄС та його представники можуть зробити більше в Ізраїлі та на Близькому Сході. Деякі опитані заявили, що представники ЄС залишаються в зоні комфорту, а не долучаються до «реальних проблем» Ізраїлю та сусідніх територій.

Інтерв'ю з елітами в Палестині: оцінка іміджу ЄС як зовнішнього актора

Патрік Мюллер
Університет Країни
Басків

Інтерв'ювання еліт, що було проведене в Палестині, надає повноцінний емпіричний матеріал для вивчення розуміння ЄС та його стратегічних нарративів різними аудиторіями палестинського суспільства. В адміністративній столиці Палестини м. Рамалла та в м. Єрусалим було проведено 15 інтерв'ю у грудні 2016 року. Різні інтерв'ю ґрунтувалися на стандартній анкеті, яка була розроблена командою C3EU та складалась переважно з відкритих питань, створюючи нові дані, що стосуються більш широких тем, таких як «ЄС як

партнер», «ЄС в мінливому міжнародному контексті», «ЄС як актор/ посередник в ізраїльсько-палестинському конфлікті», а також «образ ЄС у період кризи».

Крім того, було зібрано інформацію, що стосується поширення та отримання стратегічних нарративів про ЄС, тобто стосовно основних засобів масової інформації та інших інформаційних ресурсів, які використовували члени палестинської еліти, щоб отримати інформацію про ЄС. Інтерв'ю були направлені на чотири основні соціальні групи, враховуючи політичних представників, а також представників підприємницької, суспільної та культурної еліт. В інтерв'ю брали участь високопоставлені члени кожної групи, серед яких були представники Палестинської адміністрації (ПА), Палестинського торговельного центру, неурядових організацій, таких як Палестинське академічне товариство з вивчення міжнародних відносин, а також

культурних організацій, таких як Центр народного мистецтва.

На перший погляд загальний портрет ЄС у Палестині базується на розумінні того, що ЄС як актор має значний потенціал, але часто не здатний його використати для значного впливу. Характеризуючи розрив між сильним потенціалом ЄС та слабким впливом, один респондент опитуваний використав метафоричний образ «великого слона з лапками курки». Незважаючи на те, що безсумнівно існує різниця в поглядах чотирьох соціальних груп, а також окремих членів груп, є ряд відносно спільних загальних уявлень. Як правило, ЄС розглядають як важливого партнера Палестини. Зв'язки між ЄС та Палестиною є міцними, хоча в сфері культури країни-члени все ще вважаються більш важливими. Часто вважають, що ЄС має велику (хоча і хитку) владу з економічної та політичної точки зору та менш потужну у сфері безпеки і культури.

Більш того, політичні позиції ЄС, норми та цінності стосовно Палестини, такі як дотримання прав людини та міжнародного права, загалом схвалюються.

Проте зовнішній імідж образ ЄС як важливого партнера суттєво підірвала його нездатність (або небажання) реалізувати свої заявлені політичні позиції, цінності та бачення миру. Крім того, респонденти зазначили, що «ЄС на практиці зробив небагато, попри його промови щодо прав людини, свободу та демократію», що ЄС «переважно виступає, але не змінює політику на місцях» і що ЄС є «незадіяною владою». Для громадської дипломатії ЄС, яка істотно інвестувала у його відносини з Палестиною, робота з таким негативним розумінням є своєчасною складністю.

Сприйняття в Брюсселі: ЄС як суб'єкт дипломатії у подоланні конфлікту в Україні

Катарина Кляйншнітгер
Дармштадтський
технічний університет

У період з грудня 2016 року до липня 2017 року у рамках другого етапу проекту СЗЕУ дві команди – одна з Левенського католицького університету (Бельгія), а друга з Дармштадтського технічного університету (Німеччина) – разом збирали та аналізували дані 25 інтерв'ю, які були проведені із представниками ЄС. Ці еліти ЄС пов'язані з Україною, Ізраїлем та Палестиною, і за допомогою інтерв'ю команда СЗЕУ спробувала з'ясувати, як громадяни ЄС сприймають Союзу та у чому саме вони вбачають його роль як міжнародного та дипломатичного діяча щодо

сусідів, втягнутих в поточні конфлікти.

Ця стаття стосується переважно тих експертів та спеціалістів ЄС, які працюють з Україною, особливо в контексті російсько-українського конфлікту.

Ми проаналізували відповіді за чотирма темами: 1) міжнародні ролі ЄС у цілому; 2) відносини між ЄС та Україною, в тому числі роль ЄС та його держав-учасниць в російсько-українському конфлікті; 3) роль ЄС у якості наглядача за конфліктом в Україні; а також 4) перспективи для України та можливі довгострокові резолюції.

Варто зазначити, що розуміння того, як еліти ЄС сприймали ЄС у якості міжнародного суб'єкта, і те, в чому вони вбачали роль ЄС як наглядача в Україні та в контексті російсько-українського конфлікту, значно відрізнялися. Частина опитаних вважає, що ЄС має переважно економічну владу, інша частина вважає, що ця влада є здебільшого нормативною та етичною. Один з опитаних підкреслив важливу дипломатичну роль, яку відіграє ЄС у міжнародних переговорах: «...ви можете побачити її в

роботі СОТ, в умовах двосторонніх угод про вільну торгівлю з країнами-партнерами». Важливо підкреслити, що одну думку розділяли всі – опитані погодились, що ЄС є «миротворцем» як в межах ЄС, так і на міжнародному рівні.

Коли мова зайшла про усвідомлення ролі ЄС як актора на території України та в українсько-російському конфлікті, дехто підкреслював, що ЄС «підтримує [Україну] дуже послідовно та сильно» та «що ЄС досі підтримує їх країну, сплачуючи за це [економічну] ціну». Важливо зазначити, що респонденти також поділяли думку про те, що ЄС не є ефективним посередником. На думку багатьох опитаних у Брюсселі, ЄС ефективно застосовує економічні санкції проти Росії. Багато респондентів стверджували, що між ЄС в цілому та державами-членами ЄС у якості акторів є відмінності. На їхню думку – та у випадку російсько-українського конфлікту – саме країни-члени ЄС, а не ЄС, є більш-менш ефективними учасниками міжнародної політичної дипломатії.

Цей звіт надає лише невелике уявлення про плідне та докладне дослідження сприйняття Брюсселем відносин

«Багато респондентів стверджували, що між ЄС в цілому та державами-членами ЄС у якості акторів є відмінності. На їхню думку – та у випадку російсько-українського конфлікту – саме країни-члени ЄС, а не ЄС, є більш-менш ефективними учасниками міжнародної політичної дипломатії».

між ЄС та Україною. Але навіть цей стислий аналіз свідчить про чітку асиметрію ставлення та сприйняття, поширеного серед представників еліт ЄС, стосовно ЄС як міжнародного актора в цілому та його дипломатичних зусиль у конкретному випадку із російсько-українським конфліктом.

Національний центр досліджень, Університет Кентербері
Приватна поштова адреса 4800
м. Крайстчерч
Нова Зеландія

Веб-сайт проекту СЗЕУ:
<https://jeanmonnet.nz/c3eu/>